

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

4-5. SINIFA DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN ANNE-BABALARINA, EV VE AİLE İLİŞKİLERİNE YÖNELİK DUYGUSAL İFADELERİ İLE AİLE İÇİ İLİŞKİLERİ HAKKINDAKİ ALGILARI 4th - 5th GRADE STUDENTS' EMOTIONAL EXPRESSIONS TOWARDS THEIR PARENTS, HOME AND FAMILY RELATIONS AND THEIR PERCEPTIONS ABOUT INTER-FAMILY RELATIONS

Hale DERE ÇİFTÇİ*
Derya ÖKCECİOĞLU**

Öz

Bu çalışma öğrencilerin annelerine, babalarına, ev ve aile ilişkilerine yönelik duygusal ifadeleri ve aile içi ilişkileri hakkındaki algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla planlanmıştır. Çalışmaya 4. ve 5. sınıfa devam eden 330 öğrenci ve bu öğrencilerin rehber öğretmenleri katılmıştır. Çalışmada "karma yöntem" kullanılmıştır. Çalışmanın nicel özelliğini "genel tarama yöntemi", nitel özelliğini ise "görüşme yöntemi" oluşturmuştur. Çalışmada öğrencilere "Genel Bilgi Formu", "Beier Cümle Tamamlama Testi", "Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği" uygulanmıştır. Ayrıca rehber öğretmenlerinden aile ile ilgili görüşlerini belirlemek için "Görüşme Formu" kullanılmıştır. Çalışmanın sonunda, öğrencilerin "annelerin iyisi... , annem...., eğer annem...." ile başlayan ifadeleri olumlu yönde tamamladıkları, "annemi severim ama... ve keşke annem...." ile başlayan ifadeleri ise olumsuz yönde tamamladıkları görülmektedir. Öğrencilerin baba ile ilgili verilen ifadelerden "babaların iyisi...., kötü bir baba...., babam ve ben...." ile başlayan ifadeleri olumlu yönde tamamlarken, "bazen babam.... ve eğer babam...." ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları dikkati çekmektedir. Ev ve aile ilişkilerine yönelik tüm ifadeleri olumlu yönde tamamladıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin cinsiyete göre "annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri" ile "aile içi ilişkilerine yönelik algılarında" destekleyici aile ilişkisinde kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmazken, engelleyici aile ilişkilerinde erkek öğrencilerin puanı anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Çocukların annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı olumlu ve olumsuz duygusal ifadeleri ile aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı olumlu duygusal ifadeleri fazla olan öğrencilerin aile içi ilişkilerini de destekleyici olarak algıladıkları belirlenmiştir. Rehber öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde ise öğrencilerin duygusal ifadeleri ile rehber öğretmenlerin görüşlerinin birbirini destekler nitelikte olduğu dikkati çekmektedir. Okul hayatına orta çocukluk döneminde ailenin katılımı daha fazla azalmaktadır. Okula aile katılımını sağlayıcı çalışmalar planlanarak aileler desteklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Anneye Karşı Duygusal İfadeler, Babaya Karşı Duygusal İfadeler, Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadeler, Orta Çocukluk Dönemi, Aile İçi İlişkiler.

Abstract

This study was conducted to determine the relationship between students' emotional expressions towards their mothers, fathers, home and family relationships, and their perceptions about intra-family relationships. 330 students studying in 4th and 5th grades along with their advisory teachers participated in the study. The "mixed method" was used in the present study. ¹While "general scanning method" was used as quantitative feature of the study, the "interview method" was used as qualitative feature. "General Information Form", "Beier Sentence Completion Test" and "Family Relationship Scale for Children" were used as data collection tools. In addition, "Interview Form" was used to determine the views of advisory teachers about families of the students who were included in the study group. At the end of the study, it is seen that students were completing the sentences starting as "the very best moms.... , my mom... .., if my mother.... " positively, and completing the sentences starting as "I love my mother but...., I wish my mother were .... " negatively. It draws attention that while the student completed the statements given as "the very best dads ...., a bad father ...., my dad

* Doç. Dr., İstinye Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, İSTANBUL, ORCID: 0000-0003-4524-4685

** Okul Psikolojik Danışmanı, Taşkent Orta Okulu, ADANA, deryadere2012@hotmail.com

and me..." about the father in a positive way, they completed the ones starting as "sometimes my father ... , if my father ....". It was determined that students completed all expressions about home and family relations positively. While there was no significant difference between boys and girls in supportive family relationships in the "emotional expressions of students towards their mothers, fathers and home and family relationships" and "perceptions of intra-family relationships" regarding gender, boys' scores were found to be significantly higher in obstructive family relationships. A statistically significant relationship was found between the positive and negative emotional expressions of the students towards their mothers, fathers, home and family relationships and their family relationships. It has been determined that students with more positive emotional expressions towards their mothers, fathers and home and family relationships perceive intra-family relationships as supportive. When the advisory teachers' views were examined, it was seen that the emotional expressions of the students and their views were consistent. During the middle childhood period, participation of the families in their children's school life decreases so it will be really helpful to plain activities and conduct studies that boost their participation.

Keywords: Emotional Expressions Towards Mother, Emotional Expressions Towards Father, Emotional Expressions Towards Home And Family Relations, Middle Childhood Period, Family Relations.

1. GİRİŞ

Yedi on iki yaşları kapsayan orta çocukluk dönemi çocukların soyut muhakeme kapasitesi ve bilişsel esnekliğinin arttığı (Kamza, 2019, 2), davranış ve sosyal-duygusal değişimlerin yaşandığı önemli bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar daha geniş sosyal ağda etkileşimde bulunmakta, anne-babalarından daha çok akranları ile beraber olmaktan hoşlanmaktadır. Ayrıca karşılaştıkları zorluklarla daha iyi mücadele edebilir ve duygularını daha etkili bir şekilde düzenleyebilirler (Clark, Durbin, Hicks, Iacono ve McGue, 2017, 2; Folco, Messina, Zavattini ve Psouni, 2017, 722; Kamza, 2019, 2). Bu dönemde, çocuğun yaşantısında arkadaşları ön plana çıksa da aile de çocuğun yaşantısında önemli bir yere sahiptir. Toplumun en küçük yapı birimi olan aile çocuğun beslenme, barınma gibi fizyolojik rollerinin yanısıra psikolojik, ekonomik ve sosyal roller de üstlenerek çocuğun gelişimini sağlıklı şekilde sürdürmesine destek olmaktadır (Canatan, Konbak, Aslan, Özdemir ve Yılmaz, 2020, 152). Ayrıca, çocuğun yaşantısındaki krizlerin ve zorlukların olumsuz etkilerini azaltarak çocuklar için bir güvenlik ağı görevini yerine getirmektedir (Lanz ve Tagliabue, 2014, 1490). Orta çocukluktan ergenliğe geçiş döneminde çocuklar yetişkin rollerini üstlenirler ve anne-babalarına benzer özerlikleri artar, böylece anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkisi artar, bu dönemde anne-babaları ile daha etkili ve olumlu iletişim kurarlar (Lanz ve Tagliabue, 2014, 1490-1491).

Aile ortamında özellikle anne-baba ve çocuk arasındaki iletişim çocuğun davranışlarını şekillendirmekte ve gelecekteki davranışlarını etkilemektedir. Anne-babaların çocuk ile kurduğu sağlıklı iletişim, çocuğun olumlu sosyal davranışlar geliştirmesini desteklemekte (Yücel, 2013, 13), duygusal ve davranışsal uyumunu şekillendirmekte (Demby, Riggs ve Kaminski, 2017, 1) ve yetişkinliğe başarılı bir şekilde geçişini kolaylaştırmaktadır (Burke, Brennan ve Roney, 2010, 1). Anne-babalar birbiri ile olumlu ilişkiler kuran, iş birliğine dayanan, yakın (Denham et.al. 2000, 25) ve destekleyici aile ortamı hazırlamaktadır (Nickerson ve Nagle, 2004, 36). Bu ortamda anne-baba çocuğunun olumlu davranışlarına uygun tepki vererek, çocuğunun kuralları uygulamasını ve iş birliğine daha yatkın olmasını sağlamaktadır. Ayrıca karşılıklı olumlu etkileşimler, çocukların vicdan gelişimini, değerleri içselleştirmesini, olumlu sosyal beklentilerin oluşmasını ve sosyal etkileşimi sırasında ebeveynine karşı daha duyarlı davranmasını sağlamaktadır (Burke, Kuczynski ve Perren, 2017, 2148).

Anne-babanın çocukları ile kurduğu olumlu iletişim şekli, çocuğun kendine olumlu yaklaşmasında kendini mutlu hissederek çevresiyle olumlu ilişkiler kurmasında, kendine güvenmesinde, kendi hakkında olumlu düşünerek becerilerini fark etmesinde önemli bir yer tutmaktadır (Yücel, 2013, 3). Anne-babası ve çocuğun birlikte zaman geçirmesi, çocukların sosyal yeterliliklerini olumlu yönde geliştirerek anne-babaların çocuklarına rehberlik etmesini sağlarken, çocukların da anne-babalarına sosyal davranışlarını gözlemlemesi için uygun fırsatlar sunmaktadır (Lam, McHale ve Crouter, 2012, 4).

Ailede çocuğun gelişiminde anne ve babanın önemli rolü bulunmaktadır. Anne-çocuk etkileşiminde çocuk sayısı, çocuğun aile içindeki sırası ve annenin çocukla doğrudan etkileşimi gibi faktörler çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir (Zhdanova, Alikina & Polyakova, 2016, 414). Anne babanın çocuğun gelişiminde ve eğitimindeki rolü birbirini tamamlayıcı ve destekleyici özelliktedir. Anne ve baba çocuğun zihinsel gelişimini desteklemekte, ancak bunu farklı yollarla yapmaktadırlar (Günel, 2007, 37-38). Anneler çocuklarının akademik ve sosyal-duygusal becerilerini geliştirmede daha fazla destek sağlamaktadır (Folco, Messina, Zavattini ve Psouni, 2017, 722; Ruiz-Ortiz, Braza, Carreras ve Muñoz, 2017, 2183). Anne, çocuk yetiştirime konusunda babadan daha aktif rol almakta, çocuğu ile birlikte hareket edebilmekte, çocuğunu

daha az yönlendirerek çevresindeki diğer insanların gereksinimlerine daha hassas davranışları ile model olurken, baba çocuğu ile daha az etkileşime girdiği için çocuğuna daha çok yöneltici rehber ve kendini ifade edici davranışları ile model olmaktadır (Anderson, Rueter, Connor ve Koh, 2017, 1006; Kuzucu, 2011, 82). Babalar genellikle çocukları ile oyun oynama, birlikte kitap okuma ve sohbet etme gibi beraber yaptıkları etkinliklerle çocukları ile doğrudan iletişim kurabilirler (Nomaguchi, Brown ve Leyman, 2017, 2). Baba-çocuk arasındaki karşılıklı iletişim çocukların sosyal yeterlik ve uyum, kişilik, cinsel, akademik başarıları (Akt: Karabulut, 2017, 2), sosyal uyumu ve akran ilişkilerinde (Anderson, Rueter, Connor ve Koh, 2017, 1006) önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, baba çocuğa çevreden gelen olumsuz davranışlara karşı daha çok koruyucu (Kuzucu ve Özdemir, 2013, 98) rol oynamakta, çocuğunun duygusal ve davranış sorunlarının azalmasını desteklemekte, olumlu sosyal, iletişim ve olumlu davranışlarının artmasını sağlamaktadır. Babaları ile etkili iletişim kurabilen çocuklar, daha az seviyede endişe, depresyon, içene kapanma ve psikosomatik sorunlar gibi (Batum ve Öktem, 2011, 6) içselleştirilmiş davranış problemleri göstermektedirler (Slaughter, Davis ve Nagoshi, 2019, 2892). Günümüzde yapılan çalışmalar babaların rollerinde bazı değişikliklerin olduğunu göstermektedir. Örneğin, Kuzucu (2011) yaptığı çalışmada babaların artık çocuklarına daha fazla zaman ayırdıklarını, çocuklarının bakımı ve eğitiminde daha fazla sorumluluk üstlendiklerini ve çocukları ile daha fazla iletişim kurmaya başladıklarını belirlemiştir.

Aile yapıları çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Epstein, Bishop ve Baldwin tarafından 1982 yılında geliştirilen McMaster Modeli'ne göre aile yapıları sağlıklı (işlevsel) ve sağlıklı olmayan (işlevsel olmayan) aile olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır.

Sağlıklı aileler öz değeri yüksek, kuralların esnek, insanca, uygun ve koşullara göre değişen, sorunlarını beraber çözebilen, birbirlerine yakın, rol ve sorumluluklarını yerine getirebilen, doğrudan ve dürüst iletişim kurabilen ailelerdir (Akt: Demirtaş Zorbaz ve Korkut Owen, 2013, 59). Bir kriz ya da problemle karşılaştıklarında bu durumla baş edebilirler, uyumlu hareket ederek problemi çözmeye çalışırlar. Bu ailelerde anne babalar çocuklarına fiziksel ve duygusal destek sunarlar (Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005, 62). Çocuğunu olduğu gibi kabullenen ve çocuğunun gelişimini destekleyerek onu cesaretlendiren anne-baba, çocuğun benlik kavramının olumlu yönde sağlamaktadır (Çetin, 2018, 23).

Destekleyici aile ilişkileri kuran anne babaların davranışları birbiriyle uyumlu, kararlı ve güven vericidir. Belli sınırlar koyarak çocukların bazı davranışları yapmalarına müsaade ederler. Bu aile ortamlarında yetişen çocuklar kendi fikir ve düşüncelerini bağımsız bir şekilde ifade edebilir, aktif, sorumluluk sahibi, kendine ve başkalarına saygı gösterirler (Ersoy, 2015, 166; Tösten, Han ve Anık, 2017, 170-171). Sağlıklı ilişki kuran anne babalar çocukları ile olumlu etkileşim kurarlar. Olumlu etkileşimde ise en önemli unsur çocuğu kabul etmektir. Çocuğunu kabullenen anne-babalar sevgilerini öpme, sarılma, koruma, başını okşama, karşılıklı şakalaşma gibi çeşitli şekillerde göstermektedirler (Önder ve Gülay, 2007, 24). Bu çocuklar kendileri hakkında olumlu düşünür, kendini becerikli hisseder ve görür, başkalarına daha az bağımlı olur, karşılaştığı problemleri daha iyi çözmeye çalışır (Şirvanlı Özen, 2009, 29). Özellikle anne babaları ile yakın ilişkiler kuran kız çocukların arkadaşları ile destekleyici ilişkiler kurabildiği, okul başarısı, öz saygı ve psiko-sosyal uyumlarının olumlu yönde arttığı, okul sorunları, yalnızlık, kimlik sorunları ve depresyon gibi sorunların ise daha az yaşadıkları görülmektedir (Nickerson ve Nagle, 2004, 36).

Sağlıksız (işlevini yerine getiremeyen) aileler ise iletişim problemlerinin yaşandığı, aile üyeleri arasında ilişkileri birbirinden kopuk, ilişkilerin ve sorumlulukların belirli kurallara bağlı, belirli rol ve sorumlulukların aile üyelerinin üzerine zorla yüklendiği aileler şeklinde tanımlanır (Akt: Demirtaş Zorbaz ve Korkut Owen, 2013, 59). Bu aile üyeleri arasındaki iletişim, aile üyeleri arasında çatışmaya neden olup, bu çatışma nedenleri yıkıcı bir şekil ya da içerik olabilir. Bu aileler karşılaştıkları problem çözümlemede güçlük yaşamakta, bu ailelerde belirli kural ve sınırlar bulunmasının yanı sıra aile üyelerinin rolleri konusunda da belirsizlikler bulunmaktadır (Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005, 62). Engelleyici aile ilişkileri olan sağlıksız aile ilişkilerinde ise aile çocuğun bireysel gelişimi olumsuz etkiler (Boyacı ve Özhan, 2018, 138). Bu ailelerde çocuk genellikle anne-baba tarafından reddedilir. Anne babası tarafından reddedilen çocuk ya da ergenler ise sosyal ilişkilerinde problemler yaşayabilir, akranları tarafından seilmeyebilir ya da reddedilebilir (Akt: Erden, 2015, 128).

Ailenin işlevinin problem çözme, roller, duygusal tepki, ilgi, davranış kontrolü ve genel fonksiyon olmak üzere altı temel boyutu vardır. Aile işlevlerinden *problem çözme*; her türlü maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisini, *roller*; iletişim, aile kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütme, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi çeşitli rolleri, *duygusal tepki*; aile bireylerinin sevgi, mutluluk, korku, üzüntü ve kızgınlık gibi duygularını duruma uygun şekilde göstermesi, *ilgi*; ilgi ve bakım gösterme, *davranış kontrolü*; ailenin kural koyma ve disiplin sağlama şekli ve *genel fonksiyonlar boyutu*;

problem çözüme, roller, duygusal tepki verebilme, ilgi gösterme ve davranış kontrolü boyutlarının tamamını içermektedir (Demirtaş Zorbaz ve Korkut Owen, 2013; 60-61, Savi, 2008, 31-32).

Bu çalışmada 4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin annelerine, babalarına, ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkileri hakkındaki algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Genellikle yapılan çalışmalarda daha çok ailelere uygulanan testler ve ölçekler kullanılırken bu çalışmada öğrencilere uygulanan ölçek ve testler kullanılarak anne-babaları ile ilişkilerine yönelik algıları incelenmiştir. Alanyazın incelendiğinde, orta çocukluk ve ergenlik döneminde çocuk ve anne-baba ilişkilerine yönelik yapılan çalışmaların daha çok otoriter, demokratik, izin verici vb. anne-baba tutumları (Ersoy, 2015; Sezer, 2010; Tösten, Han ve Anık, 2017; Turgut ve Koca, 2019; Yücel, 2013) şeklinde ele alındığı görülmektedir. Ayrıca, anne, baba-çocuk ilişkisi, anne-çocuk ilişkisi ve çocukların empati düzeyleri arasındaki ilişki (Önder ve Gülay, 2007), anne ile yakın etkileşim kurma (Burke, Kuczynski ve Perren, 2017), baba-çocuk iletişimi ve aile iletişiminde annenin yönetici rolü (Çelik, 2019), babalık rolü (Kuzucu, 2011; Nomaguchi, Brown ve Leyman, 2017), ergenlerde anne ve babanın kabullenme düzeyi ve benlik algısı arasındaki ilişki (Şirvanlı Özen, 2009), ebeveyn eğitim programların orta çocukluk-ergenlik dönemindeki çocuklarıyla olan ilişkilerine etkisi (Burke, Brennan ve Roney, 2010) gibi konuların ele alındığı dikkati çekmektedir. İşlevsel aile yapısına yönelik yapılan çalışmalarda ise orta okul öğrencilerinin destekleyici ve engelleyici aile ilişkileri ile çocukların mutluluk düzeyleri (Mert ve Kahraman, 2018), sosyal uyumları (Özkurt ve Camadan, 2018), umut ve okul tükenmişliği (Boyacı ve Özhan, 2018) ve davranış sorunları arasındaki ilişki (Bahçıvan-Saydam ve Gençöz, 2005; Savi, 2008), sosyal uyum ve duyguları ifade etmede ebeveyn rolü gibi çalışmalar (Denham vd. 2000) olduğu görülmüştür. Beier Cümle Tamamlama Testinin kullanıldığı iki çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmaların birinde 8-10 yaşlarındaki üstün yetenekli çocukların geçmişe, geleceğe, okul, arkadaş, benlik, korku ve endişeleri belirlenmeye çalışılırken diğer çalışmada 16 yetişkine uygulanan grup psikoterapinin etkililiğini değerlendirmek amacı ile kullanılmıştır (Herdi, Sayar Akaslan, Ağtaş Ertan, Alptekin ve Şentürk Cankorur, 2019). Bu çalışmanın daha çok çocukların düşüncelerine ve algılarına dayanması açısından farklılık gösterdiği, bu açıdan da alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada 4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin annelerine, babalarına, ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkileri hakkındaki algıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla, aşağıdaki soruların yanıtları araştırılmıştır

4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin;

1. Annelerine karşı duygusal ifadeleri nelerdir?
2. Babalarına karşı duygusal ifadeleri nelerdir?
3. Ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri nelerdir?
4. Annelerine karşı olan olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadelerinde cinsiyete göre farklılık var mıdır?
5. Babalarına karşı olan olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadelerinde cinsiyete göre farklılık var mıdır?
6. Ev ve aile ilişkilerine karşı olan olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadelerinde cinsiyete göre farklılık var mıdır?
7. Aile içi ilişkilerine yönelik algılarında cinsiyete göre farklılık var mıdır?
8. Annelerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine yönelik algıları arasında ilişki var mıdır?
9. Babalarına karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine yönelik algıları arasında ilişki var mıdır?
10. Ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine yönelik algıları arasında ilişki var mıdır?
11. Rehber öğretmenlerin bu öğrencilerin yaşadıkları mahalle ve ev ortamları, anne-baba ve aile ilişkilerine yönelik tutumları, anne-baba ile yaşadıkları sorunlar, anne-babanın birbirleri ve çocukları ile iletişimleri, ailede yaşadıkları sıkıntılar ve kardeşleri ile olan ilişkilerine yönelik görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, 4. ve 5. sınıfa (10-12 yaşlar) devam eden öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkileri hakkındaki algıları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla planlanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin “annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri” ile “aile içi ilişkileri hakkındaki algıları” arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla planlanan çalışmaya 330 öğrenci ve bu çocukların rehber öğretmenleri katılmıştır. Ayrıca rehber öğretmenlerden (5. sınıfın rehber öğretmeni) çalışmanın araştırmacıları arasında yer almaktadır.

Anne-baba, öğrenci ve rehber öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1, 2 ve 3’de verilmiştir.

Tablo 1: Anne-Babaya İlişkin Demografik Bilgilerin Dağılımı

Anne-Babaya İlişkin Bilgiler	Anne		Baba		
	f	%	f	%	
Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	15	4,5	4	1,2
	Sadece Okur-Yazar	13	3,9	10	3,0
	İlkokul	100	30,3	89	27,0
	Ortaokul	99	30	84	25,5
	Lise	71	21,5	87	26,4
	Üniversite	30	9,1	50	15,2
	TOPLAM	328	99,4	324	98,2
Yaş	20-30 Yaş	54	16,4	18	5,5
	31-40 Yaş	227	68,8	191	57,9
	41-50 Yaş	45	13,6	107	32,4
	51 Yaş ve Üstü	2	0,6	8	2,4
	TOPLAM	328	99,4	324	98,2
Meslek	Ev Hanımı	272	82,4	-	-
	İşsiz	-	-	1	0,3
	İşçi	24	7,3	190	57,6
	Memur	17	5,2	57	17,3
	Serbest Meslek	8	2,4	63	19,1
	Öğretmen	1	0,3	-	-
	Sağlık Memuru	2	0,6	2	0,6
	Muhasebeci	4	1,2	2	0,6
	Avukat	-	-	1	0,3
	Mimar	-	-	2	0,6
	Öğretim Görevlisi/Üyesi	-	-	1	0,3
	Emekli	-	-	5	1,5
TOPLAM	328	99,4	324	98,2	

Tablo 1’de anne-babanın eğitimi, yaşı ve mesleğine ilişkin bilgiler verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, annelerin yoğunlukla ilkokul (100/%30,3) ve ortaokul (99/%30) mezunu, babaların çoğunun ilkokul (89/%27) ve lise (87/%26,4) mezunu olduğu görülmektedir. Anne-babaların yaşı incelendiğinde, annelerin (227/%68,8) ve babaların (191/%57,9) çoğunun 31-40 yaşlar arasında olduğu dikkati çekmektedir. Anne-babaların mesleği incelendiğinde ise annelerin büyük çoğunluğunun ev hanımı (272/%82,4), babaların çoğunluğunun işçi (190/%57,6), serbest meslek (63/%19,1) ve memur (57/%17,3) olduğu belirlenmiştir. İşçi grubunda olan babalar işlerinin demir dökümcü, su tesisatçısı, tuhafiyeci, kargocu, peynirci, tamirci, fabrika işçisi, aşçı, kasiyer, mermer işçisi, şoför, dokumacı, tatlıcı, inşaat ustası, demirci, marangoz, elektrikçi, esnaf, boya işçisi, montaj elemanı, park bekçisi, mobilyacı, nakliyatçı, asansör teknisyeni, sıvacı, sucu, seramik ustası, temizlikçi, baloncu ve kamyon şoförü olduklarını; serbest meslek grubunda olan babaların ise berber, bakkal, bilgisayar ticareti, çiftçi, pazarlamacı, emlakçı, kuaför, züccaciye sahibi, hırdavatçı, ayakkabı tamircisi, seracı, tatlıcı, terzi, manav, ciğerci, eczacı ve kebabçı olduklarını, memur grubunda olan babalar ise bekçi, güvenlik görevlisi, grafik tasarımcısı, mübaşir, ambar müdürü, harita teknikeri, yurt müdürü, SGK’da memur, hizmetli, ASKİ’de memur, teknisyen olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca 2 (%0,6) öğrencinin annesi, 6 (%1,8) öğrencinin ise babasıyla ilgili demografik bilgileri yanıtlanmadığı görülmektedir.

Tablo 2: Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgilerin Dağılımı

Öğrencilere İlişkin Demografik Bilgiler	f	%	
Cinsiyet	Kız	175	53,0
	Erkek	155	47,0
	TOPLAM	330	100,0
Devam Ettiği Sınıf	4. sınıf	189	57,3
	5. sınıf	141	42,7
	TOPLAM	330	100,0
Kardeş Durumu	Kardeşi yok	29	8,8
	Kardeşi var	301	91,2
	TOPLAM	330	100,0
Kardeş Sayısı	Kardeşi yok	29	8,8
	1	118	35,8
	2	104	31,5
	3	54	16,4
	4	14	4,2
	5	7	2,1
	5'den fazla	4	1,2
TOPLAM	330	100,0	
Doğuş Sırası	Tek çocuk	29	8,8
	1. Çocuk	143	43,3
	2. Çocuk	94	28,5
	3. Çocuk	45	13,6
	4. Çocuk	19	5,8
TOPLAM	330	100,0	

Tablo 2’de öğrenciye ilişkin demografik bilgiler sunulmuştur. Öğrenciye ilişkin demografik bilgiler arasında cinsiyet, sınıf, kardeş durumu, kardeş sayısı ve doğuş sırasına ilişkin bilgiler alınmıştır. Öğrencilerin %53 (175)’nün kız, %47(155)’sinin erkek olduğu, %57,3 (189)’ünün 4.sınıfa, %42,7(141)’inin 5.sınıfa devam ettiği görülmektedir. Öğrencilerin kardeşleri ile ilgili bilgileri incelendiğinde, çoğunun kardeşinin (301/%91,2) olduğu, bu öğrencilerin çoğunun bir kardeşi (118/%35,8) ya da 2 kardeşi (104/%31,5) olduğu ve araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun ilk çocuk (% 43,3/143) olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Rehber Öğretmenlere İlişkin Demografik Bilgilerin Dağılımı

Rehber Öğretmen	Yaş	Cinsiyet	Mesleki Deneyim	Okulda Çalışma Süresi
4. Sınıf Rehber Öğretmeni	51	Erkek	27	3 yıl
5. Sınıf Rehber Öğretmeni	42	Kadın	21	8 yıl

Tablo 3’te görüldüğü gibi çalışmaya iki rehber öğretmen katılmıştır. Rehber öğretmenlerden 4.sınıftan sorumlu rehber öğretmen 51 yaşında erkek, 5. sınıftan sorumlu rehber öğretmen 42 yaşında kadındır. 4. sınıf rehber öğretmenin meslekte 27 yıllık deneyimi olduğu, çalışmanın yapıldığı okulda ise 3 yıldan beri çalıştığı, 5. sınıf rehber öğretmenin ise meslekte 21 yıllık deneyimi olduğu ve çalışmanın yapıldığı okulda ise 8 yıldan beri çalıştığı görülmektedir.

2.3. Yöntem

Çalışmada nicel ve nitel özellik gösteren “karma yöntem” kullanılmıştır. Çalışmanın nicel özelliğini “genel tarama yöntemi” oluşturmaktadır. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenidir. Genel tarama yönteminden biri ilişkisel tarama yöntemidir. İlişkisel tarama, iki ya da daha çok sayıdaki değişkenler arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırmalardır (Karasar, 2017). Bu araştırmada Beier Cümle Tamamlama Testi ve

Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAIÖ) kullanılarak 4. ve 5.sınıfa devam eden öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkileri hakkındaki algıları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmanın nitel özelliğini ise “görüşme yöntemi” oluşturmaktadır. Görüşme, görüşmeci ve katılımcının birlikte yer alır. Görüşülen bireyler araştırma yapılan alana yönelik hazırlanan sorulara odaklanarak, birlikte çalışılan bir süreçtir (Merriam, 2013, 85). Bu çalışmada da amaçlı örnekleme kullanılarak, görüşme tekniği uygulanmıştır. Rehber öğretmenlere genel olarak araştırmaya katılan öğrencilerin, anne babaların çocuklarıyla olan ilişkilerine yönelik bireysel görüşme yapılarak sorular sorulmuştur. Görüşmede tam yapılandırılmış sorularla rehber öğretmenlerin demografik bilgileri, yarı yapılandırılmış sorularla öğrencilerin yaşadıkları mahalle ve ev ortamları, anneye, babaya ve aile ilişkilerine yönelik tutumları, anne ve baba ile yaşadıkları sorunlar, anne-babanın birbirleri ve çocukları ile iletişimleri, ailede yaşadıkları sıkıntılar ve kardeşleri ile olan ilişkilerine yönelik sorular sorulmuştur ve rehber öğretmenlerin yanıtları kaydedilmiştir. Rehber öğretmenlerin kullandıkları ifadeler bulgular kısmında kendi ifadeleri ile sunulmuştur. 4. sınıfları rehber öğretmeni RÖ4, 5. sınıfların rehber öğretmeni ise RÖ5 şeklinde kodları kullanılarak verilmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, 4 ve 5.sınıfa devam eden öğrencilere “Genel Bilgi Formu”, “Beier Cümle Tamamlama Testi”, “Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği”, rehber öğretmenlere ise “Görüşme Formu” uygulanmıştır.

2.4.1. Genel Bilgi Formu

4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin anne-babanın eğitimi, yaşı ve mesleği, öğrencinin cinsiyeti, devam ettiği sınıf, kardeş durumu ve doğuş sırası sorulmuştur.

2.4.2. Beier Cümle Tamamlama Testi

Yarı yapılandırılmış, projektif bir test olan Beier Cümle Tamamlama Testi, Beier tarafından geliştirilen test bireylerin genel tutumlarını, eğilimlerini ve isteklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Alibal (1994) tarafından ise Türkçeye uyarlanmıştır. Bu tür projektif testler uygun bir davranış dinamiği bilgisini gerektirmektedir. Beier Cümle Tamamlama Testinin dayandığı temel varsayım, bireyin test aracılığıyla bir ölçüde belirsiz bir uyarıcı karşısında kendi ilgilerini, duygularını, tutumlarını, isteklerini ve üzüntülerini yansıtmasıdır. Beier Cümle Tamamlama Testinin A formu 8 ile 16 yaşlar arasındaki çocuklara uygulanmaktadır. A formunda 56 eksik (yarım bırakılmış) cümle bulunmaktadır. Form öğrenciye verilerek eksik cümleleri okuması ve kendine isteği doğrultusunda tamamlaması istenmektedir.

Beier Cümle Tamamlama Testi’nde her bir cümlenin karşılığı bir davranış dinamiğini ifade etmekte ve öğrencinin ifade ettiği cümlelerin tek tek üzerinde durulmaktadır. Test “Cümle Tamamlama Testi Analiz Formu” kullanılarak değerlendirilmektedir. Analiz cümleleri, “olumlu, olumsuz ve nötr” şeklinde belirlenerek yapılmaktadır. *Olumlu*: Duruma ilişkin olumlu duygusal ifadelerdir. *Olumsuz*: Duruma ilişkin olumsuz duygusal ifadelerdir. *Nötr*: Cümle ile ilgisiz duygu ifadesinin olumlu ve olumsuz olarak belirlenemeyen genel/belirsiz ifadeleridir. Her bir cümlenin karşılığı bir davranış dinamiğini ifade etmektedir. İfade edilen cümleler tek tek analiz edilmektedir. Cümle tamamlama testinde cümlelerin çözümlenme kağıdında on bir alan bulunmaktadır. Testte verilen 9, 20, 31, 40. cümleler “geçmişe karşı tavırlar alanı”, 1, 10, 29, 43, 56. cümleler “geleceğe karşı tavırlar alanı”, 11, 21, 30, 41, 52. cümleler “benlik duygusu ve kendi yeteneklerine karşı tavırlar alanı”, 8, 13, 22, 32. cümleler “anneye karşı tavırlar alanı”, 19, 26, 36, 46. cümleler “babaya karşı tavırlar alanı”, 7, 16, 28, 39, 54. cümleler “ev ve aile ilişkilerine karşı tavırlar alanı”, 2, 6, 18, 33, 45. cümleler “arkadaşlara karşı tavırlar alanı”, 3, 1, 23, 34, 49. cümleler “otoriteye karşı tavırlar alanı”, 14, 24, 35, 42, 47. cümleler “korku ve endişeler alanı”, 5, 15, 27, 37, 50. cümleler “suçluluk duyguları alanı”, 4, 17, 25, 38, 51. cümleler ise “okul ve işe karşı tavırlar alanı” göstermektedir. Değerlendirme de bu alanlara göre yapılmaktadır.

Çalışmada öğrencilere uygulanan Beier Cümle Tamamlama Testi’nin on bir alandan “anneye karşı tavırlar”, “babaya karşı tavırlar” ve “ev ve aile ilişkilerine karşı tavırlar” olmak üzere üç alan kullanılmıştır.

2.4.3. Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği

Demirtaş Zorbaz ve Korkut Owen (2013) McMaster Modeli ve Krysan, Moore ve Zill (1990) tarafından ortaya konan sağlıklı ailelerin özelliklerini temel alarak 10-12 yaş çocukların aile işlevlerini nasıl algıladıklarını ölçen “Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeğini” geliştirmişlerdir. Bu ölçekte ise sağlıklı (işlevsel) aile ilişkilerini “destekleyici aile ilişkileri”, sağlıklı (işlevsel olmayan) aile ilişkilerini ise “engelleyici aile ilişkileri” alt boyutları şeklinde ele almışlardır.

Ölçek, toplam 20 maddedir ve “her zaman, bazen ve hiçbir zaman” olmak üzere üçlü likert tipi şeklinde hazırlanmıştır. Ölçek iki alt boyuttan oluşmuştur. Bu boyutlar engelleyici aile ilişkileri ve destekleyici aile ilişkileri alt boyutlarıdır. Ölçekteki 2, 3, 4, 5, 6, 10, 14, 16, 18, 19. maddeler “Engelleyici Aile İlişkileri” alt boyutunu, 1, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20. maddeler ise “Destekleyici Aile İlişkileri” alt boyutunu oluşturmuştur. Ölçekte alınan maddelere “her zaman yanıtı” için 3 puan, “bazen yanıtı” için 2 puan ve “hiçbir zaman yanıtı” için 1 puan verilmiş ve yanıtlara puanlar toplanmıştır. Alınan yüksek puan çocuğun ailesindeki ilişkilerini nasıl algıladığını (engelleyici aile ilişkileri ya da destekleyici aile ilişkileri) göstermektedir.

2.4.4. Görüşme Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu, rehber öğretmenlerin demografik bilgileri, rehberlik ettiği öğrencilerin genel olarak yaşadıkları mahalle ve ev ortamları, anne ve babaları ile yaşadıkları sorunlar, anne babaların birbirleri ve çocukları ile iletişimleri, ailede yaşadıkları sıkıntılar ve kardeşleri ile olan ilişkilerine yönelik görüşlerine yönelik soruları içermektedir. Görüşme formu hazırlandıktan sonra soruların açık ve anlaşılabilirliğini belirlemek üzere iki rehber öğretmen ve beş Çocuk Gelişimci akademisyenin görüşü alınarak önerileri sonucunda düzeltme yapılmış. Sonrasında, öğrencilerin rehber öğretmenlerine bireysel olarak uygulanmıştır. Formda rehber öğretmenlere sorulan sorular; “öğrencilerin yaşadıkları çevre yani ilçe, mahalle hakkında bilginiz var mı? nasıl bir ev ortamında yaşıyorlar? anneleri ile yaşadıkları sorunlar nelerdir? babaları ile yaşadıkları sorunlar nelerdir? anne ve babalarının ilişkileri ya da birbirlerine olan tutumları hakkında bilginiz var mı? ailelerin yaşadıkları en büyük sıkıntılar nelerdir? Öğrenciler sizinle görüşmeye geldiklerinde en çok hangi sıkıntılarından bahsediyorlar? ve çocukların kardeşleri ile ilişkileri nasıl?” olmuştur.

2.5. Veri Toplama Süreci

Çalışma için araştırmacılarından biri olan rehber öğretmenin (RÖ5) devam ettiği okul seçilmiştir. Araştırmacılar ve çalışmaya alınan rehber öğretmenlerin “Beier Cümle Tamamlama Testi” konusunda daha önceden eğitimleri bulunmaktadır. Testler çocukların tanıdığı, güvendiği ve aynı zamanda araştırmacı olan rehber öğretmen tarafından uygulanmıştır. Rehber öğretmen öğrencilere test hakkında bilgi vererek, eksik cümleleri tamamlamalarını istemiştir. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmıştır. Testi tamamlamak istemeyen öğrencilerin testi bırakmasına izin verilmiştir. Ancak öğrencilerin hepsi testi doldurmuştur. Testlerin uygulanışı sırasında herhangi bir sorunla karşılaşmamıştır.

Testlerin uygulandığı öğrencilerin rehber öğretmenleri ile bireysel görüşme yapılmıştır. Rehber öğretmenlere görüşmenin amacı, içeriği hakkında bilgi verilerek görüşmenin kaydedileceği belirtilmiştir. Rehber öğretmenlerden biri ses kaydını tercih ederken, diğer rehber öğretmen ses kaydı istememiştir. Ses kaydı ile görüşme yapılan rehber öğretmenin yanıtları daha sonra yazılı hale getirilmiştir. Ses kaydı istemeyen rehber öğretmenle ise görüşme sırasında sorulan sorulara verdiği yanıtlar o sırada yazılarak kaydedilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Bu çalışmada IBM SPSS istatistik versiyon 22 paket programı kullanılarak veriler analiz edilmiştir.

Değişkenlerin normal dağılımdan gelme durumları araştırılırken birim sayıları nedeniyle ShapiroWilk's den yararlanılmıştır. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmıştır. Elde edilen değerlerin $p < 0,05$ olması değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği, $p > 0,05$ olması ise değişkenlerin normal dağılımdan geldiğini belirtmiştir.

Gruplar arasındaki farklılıklar incelenirken değişkenlerin normal dağılımdan gelmemesi nedeniyle Mann Whitney U Testinden yararlanılmıştır.

Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p < 0,05$ olması durumunda anlamlı bir farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma bulguları 1) öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin bulgular, 2) öğrencilerin cinsiyetine göre annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine hakkındaki algılarındaki farklılığa ilişkin bulgular, 3) öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine

yönelik algıları arasındaki ilişkiye ilişkin bulgular ve 4) rehber öğretmenlerle yapılan görüşmelere ilişkin bulgular alt başlıklarında verilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Annelerine, Babalarına ve Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadelerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin ifadelerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Çocukların “Anneye Karşı Duygusal İfadelerine” İlişkin İfadelerinin Dağılımı

Beier Cümle Tamamlama Testi Anneye Karşı Tavrı Alanına İlişkin İfadeler	Olumlu Yanıt		Olumsuz Yanıt		Nötr Yanıt	
	f	%	f	%	f	%
Annelerin iyisi.....	316	95,6	6	1,8	5	1,5
Annemi severim ama...	118	35,7	202	61,1	0,0	0,0
Keşke annem.....	78	23,5	178	53,7	66	20
Eğer annem.....	168	50,7	133	40,2	21	5,9
Annem.....	289	87,4	14	4,2	23	6,9

Tablo 4’te öğrencilerin anneye karşı duygusal ifadeleri incelendiğinde “annelerin iyisi.... (%95,6/316), annem..... (%87,4/289), eğer annem.... (%50,7/168)” ile başlayan ifadeleri olumlu yönde tamamladıkları, “annemi severim ama.... (%61,1/202) ve keşke annem.... (% 53,7/178)” ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları görülmektedir. Öğrencilerden 2’sinin (%0,6) annesinin vefat ettiği, ilk ifadeyi 2, ikinci ve dördüncü ifadeler 8, üçüncü ifadeyi 6, beşinci ifadeyi ise 3 öğrencinin tamamladığı görülmüştür.

“Annelerin iyisi.....” ifadesini öğrencilerin çoğunun *olumlu* yönde tamamladıkları dikkati çekmektedir. Çocukların ifadeleri şu şekilde sıralanmıştır. “-benim annemdir (%1,8/204), ...beni çok sever/mutlu eder/her zaman çok iyi olur/bana iyi davranır/ilgilenir /benim iyiliğimi düşünür (%17,9/59), ...güzelidir (%4,8/16), ...benim sağlığım için uğraşır/her zaman çocuğunun yanında olur (%2,4/8), ...çocuğunu dövmez/cezalandırmaz (%1,8/6), ...annenin iyisi kötüsü fark etmez, annenin olması yeter (%1,5/5), ...bana destek olur/zor zamanlarda yanımda olur (%0,9/3), ...beni kırmaz/korur (%1,2/4), ...sabırlı olandır (%0,6/2), ...bana güvenir (%0,6/2), ...istediğimiz her şeyi alır (%0,6/2), ...çocuğunu fazla şımartmaz (%0,6/2), ...beni iyi eğitir (%0,9/3). Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler arasında sadece “...annelerin iyisi yoktur (%1,8/6)” yer almıştır. Öğrencilerin *nötr* yönde tamamladıkları ifade ise “...bütün annelerdir (%1,5/5)” şeklinde olmuştur.

“Annemi severim ama.....” ile başlayan ifadeye öğrencilerin *olumlu* yönde tamamlamışlardır. Öğrencilerin *olumlu* ifadeleri “...babamı da severim (%30,9/102), ...o da beni sever (%3,3/11), ...hastalandığımda korkarım (%0,6/2), ...yanından ayrılınca üzülürüm (%0,6/2), ...keşke hiç üzülme (%0,3/1)” şeklinde olmuştur. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler arasında “...beni üzüyor/bana kızıyor (%32,7/108), ...bazen kötü davranır/döver/ceza verir (%9,4/31), ...bazen onu üzerim/ona gıcık olurum/darılırım/kızırım (%8,1/27), ...bazı kötü huyları var (%5,5/18), ...benimle hiç ilgilenmez (%2,7/9), ...annem beni sevmiyor (% 0,9/3), ...istediklerimi yapmaz (% 0,6/2), ...istediğimi yapmazsa sevmem (%0,6/2), ...bazen ona küserim, onun sözünü dinlemem (%0,6/2)” yer almıştır.

Öğrencilerin “keşke annem.....” ile başlayan ifadeyi çoğunun *olumsuz* yönde tamamladığı görülmektedir. Bu ifadeler incelendiğinde “...sinirli biri olmasaydı/bana kızmasa/ceza vermese / beni dövmese (%17,2/57), ...benim yanımda olsaydı/benimle ilgilenseydi/bana küsmese (%11,8/39), ...bana daha çok vakit ayırsaydı (%10,6/35), ...iyi bir anne olsaydı (%3,3/11), ...beni daha çok sevse/bana değer verse (%3/10), ...her istediğimi yapsa (%3/10), ...çok güzel olsaydı ama değil (%3/10), ...annemi üzmesem (%0,9/3), ...babamı sevseydi ondan ayrılmazdı (%0,9/3)” yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin *olumlu* yönde tamamladıkları ifadeler arasında ise “...istediğim her şeyi bana alsın (%8,5/28), ...hiç yorulmasa/ona yardım etmeme izin verse (%5,1/17), ...hastalanmasa (%3/10), ...hep mutlu olsa (%2,7/9), ...melek/peri olsa (%1,5/5), ...her şeyi yapabilse (%0,9/3), ...hiç ölme/ölümsüz olsa (% 0,9/3), ...istediklerini ona alabilseydim (% 0,6/2), ...dememe gerek yok o zaten dört dörtlük (%0,3/1)” ifadeleri yer almaktadır. *Nötr* yönde tamamladıkları ifadeler ise “...kek/kebab yapsa, daha güzel işi olsa, mühendis/ev hanımı olsaydı,

saçını kestirmeme izin verse, istediğim yemeği yapsa, işi olsa, eğitimi olsa, köye gitseydi, çalışmasaydı, bana para verse, evi temizlese, bana matematik öğretse, ... (telefon/IPad/ayakkabı) alsa, beni halama götürse, arabası olsa, bana yardım etse (%19,9/66)" şeklinde olmuştur.

"Eğer annem....." ile başlayan ifadeyi öğrencilerin çoğu *olumlu* yönde tamamlamışlardır. Öğrencilerin bu ifadeleri "...olmasaydı ben de olmazdım/yaşayamazdım/başkası olsaydı üzüldüm/mutlu olamazdım (%15,8/52), ...beni sevdiği için çok mutlu olurum/onu öperim/sarılırım (% 7,6/25), ...güzel olmasaydı da onu severdim/mutlu olursa ben de mutlu olurum/üzülürse ben de üzüldürüm (%6,6/22), ...beraber bir şeyler (kek/pasta/temizlik) yapınca mutlu olurum (%4,8/16), ...anneme kötü bir şey olsa üzüldürüm (hasta/kaza/ameliyat)/hastalanırsa ona bakarım (%3,3/11), ...beni önemsiyorsa iyiliğim içindir/bana kızılıyorsa mutlaka bir nedeni vardır/beni sevmeseydi bana yardım etmezdi/isteklerimi almazdı (%3,6/12), ...yanımda olduğunda mutlu oluyorum (%3/10), ...annemin evde işi olursa kardeşime bakarım (%2,1/7), ...bana iyi davranırsa onu severim (%1,5/5), ...kötü olsaydı yine de onu severdim/isteklerimi almazsa da onu severim (%1,2/4), ...bana küserse ondan özür dilerim/ona hediye alırım (%0,6/2), ...yaşlı olsa da utanmam (%0,6/2)" şeklinde sıralanabilir. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler ise "...kötü olsaydı onu sevmezdim/üzülürdüm (%9,7/32), ...ölürse üzüldürüm/ben de ölürüm (%6,1/20), ...bana kızarsa üzüldürüm/ondan kaçardım/bana kızmadığında ona iyi davranırdım/sinirli olmasa çok sevinirim (%5,8/19), ...daha çok ilgi gösterseydi iyi olurdu (%3,3/11), ...çalışsaydı istediklerimi alırdı/daha çok yorulurdu (%3,3/11), ...iyi bir insan olsaydı beni dövmezdi/hic ceza vermezdi (%3/10), ...olmasaydı büyüyemezdim/kimse bana bakmazdı (%3/10), ...isteklerimi almazsa onu sevmem (%2,4/8), ...çalışmasaydı bana daha çok vakit ayırırdı (%1,8/6), ...hic ceza vermeseydi hayatı öğrenemezdim/sözünü dinleseydim adam olurdu (%2,1/5), ...yalan söylerse uyarırım (%0,3/1)" olmuştur. Öğrencilerin *nötr* yönde tamamladıkları ifadeler arasında ise "...güzel yemek yapar, yavaş yürüseydi düşmezdi, bir işi var, para verirse kumbarama atarım, bisiklet alsaydı iyi olurdu (% 5,4/18)" yer almıştır.

Öğrencilerin "annem....." ifadesini tamamlamaları istendiğinde çoğunun *olumlu* yönde tamamladıkları görülmüştür. Bu ifadeler ise "...iyi bir insandır (%33,3/110), ...beni/beni ve kardeşimi çok sever (%22,1/73), ...çok seviyorum/benim bir tanemdir (% 11,5/38), ...çok güzel / tatlı / her zaman neşelidir / mutludur (% 7,3/24), ...iyi davranır/benim iyiliğimi düşünür/benimle çok ilgilenir (%6,3/21), ...çok bilgilidir/başarılidir (%1,8/6), ...değer veririm (%0,9/3), ...beni hiç bırakmaz (%0,9/3), ...istediklerimi alsay sevinirim (%0,9/3), ...üzülünce ben de üzüldürüm (%0,6/2), ...isteklerimi yapmak için çabalar (%0,6/2), ...çok sakindir (%0,3/1), ...her zaman haklı çıkar (%0,3/1), ...bana kızsa da ben onu severim (%0,3/1), ...her zaman bize eşit davranır (%0,3/1)" şeklinde olmuştur. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler arasında ise "...çok kötüdür/bana hep kızar (% 2,4/8), ...benimle pek ilgilenmez (%0,6/2), ...beni döver (%0,6/2), ...beni sevmiyor (%0,3/1), ...bana kızmasa korkmam (%0,3/1)" yer aldığı görülmüştür. Öğrencilerin *nötr* yönde tamamladıkları ifadeler içinde annenin yaşı/adı belirtilmiştir. Ayrıca bu ifadeler arasında "...beni dünyaya getiren kişidir, yanımda yaşamıyor, beni terk etti, babamdan ayrıldı, çalışır, ev işleri yapar, ev hanımı, çok iyi yemek yapar, bana ..... aldı, hasta oldu (%7/23)" yer almıştır.

Tablo 5. Öğrencilerin "Babaya Karşı Duygusal İfadelerine" İlişkin İfadelerinin Dağılımı

Beier Cümle Tamamlama Testi Babaya Karşı Tavrı Alanına İlişkin İfadeler	Olumlu Yanıt		Olumsuz Yanıt		Nötr Yanıt	
	f	%	f	%	f	%
Bazen babam.....	107	32,3	194	58,7	23	7
Babaların iyisi.....	306	92,7	11	3,4	7	2,1
Kötü bir baba.....	163	49,4	142	42,8	17	5,2
Eğer babam.....	127	38,4	153	46,1	31	9,4
Babam ve ben	286	86,6	13	4	19	5,8

Tablo 5'te öğrencilerin babaya karşı duygusal ifadelerine ilişkin ifadeleri verilmiştir. "Babaların iyisi.... (%92,7/306), kötü bir baba.... (%49,4/163), babam ve ben.... (%86,6/286)" ile başlayan ifadeler çocukların çoğu olumlu ifadelerle tamamlarken, "bazen babam.... (%58,7/194) ve eğer babam.... (%46,1/153)" ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları görülmektedir. Öğrencilerin 5'inin (%1,5) babası vefat etmiştir. İlk ve ikinci ifadeyi 1, üçüncü ifadeyi 3, dördüncü ifadeyi 14, beşinci ifadeyi ise 7 öğrencinin tamamlamadığı görülmüştür.

"Bazen babam....." ile başlayan ifadeye öğrencilerin çoğu olumsuz yönde ifadeler ile tamamlamışlardır. Öğrencilerin bu ifadeleri arasında "...sinirli oluyor/bana kızar/kötü davranır

(%48,8/161), ...bana ceza verir/beni döver (%3/10), ...benimle ilgilenmez (%1,8/6), ...-a kızırım (%0,9/3), ...çok sıkıcı ve anlayışsız (%0,6/2), ...üzgün olur (%0,6/2), ...beni sınırlendirir (%0,6/2), ...eve gelmez (%0,6/2), ...beni görmek istemiyor/beni unutup (%0,6/2), ...hastalanır (%0,3/1), ...beni anlayamaz (%0,3/1), ...beni seviyor gibi davranırsa da aslında sevmiyor (%0,3/1), ...olmasa da üzülmem (%0,3/1)" dikkati çekmektedir. Öğrencilerin *olumlu* ifadeleri ise "...beraber bir şeyler yapmayı severim (oyun oynarız, parka gideriz, gezmeye gideriz) (%9,7/32), ...beni sever / beni sevdiğini söyler (%5,2/17), ...beni mutlu eder/gönlümü alır/güldürür (%4,5/15), ...bana iyi davranır/isteklerimi alır (%3,9/13), ...bize sürpriz yapar (%3,6/12), ...benimle ilgilenir/bana yardım eder (%3,3/11), ...çok neşelidir/mutludur (%1,2/4), ...bana kızsız da onu severim (%0,9/3), ...yorgun olunca üzülürüm (%0,3/1)" olmuştur. *Nötr* yönde tamamladıkları ifadeler ise "...bana öğüt verir, işe gitmez, işten geç gelir, bazen işe gider, bazen izinli olur, işinde nöbete kalır, evde iş yapıyor, elektrik işi yapıyor, araba sürer, internete bakar, çok para harcıyor, köye gider, yürüyüşe gider, sigara içer/alkol alır (%7/23)" dır.

"Babaların iyisi....." ile başlayan ifadeye öğrencilerin çoğunluğu *olumlu* yönde tamamlamışlardır. Bu ifadeler arasında "...benim babamdır (%60,6/200), ...çok iyidir/beni sever (%12,2/40), ...her zaman iyidir/bana iyi davranır/benimle ilgilenir/bana yardım eder (%10,3/34), ...beni dövmez (%1,5/5), ...benim isteklerini yapar (%1,5/5), ...kötüsü yoktur/babanın olması yeterlidir (%1,2/4), ...beni eğlendirir (%1,2/4), ...bana değer verir/destek olur (%0,9/3), ...güçlüdür/beni korur (%0,9/3), ...evinin geçimini sağlar/çocuğu için çalışır (%0,9/3), ...beni sık sık görmeye gelendir (%0,3/1), ...duygulu olandır (%0,3/1), ...çalışkandır (%0,3/1), ...her zaman bana arkadaşlık yapar (%0,3/1)" yer almıştır. Öğrencilerin sadece 11'i (%3,3) bu ifadeyi *olumsuz* yönde tamamlamıştır. Bu ifadeler ise "...babaların iyisi yoktur (%1,8/6), ...sınırlanmayan babadır (%0,9/3), ...bazen bana kızar (%0,6/2)" olmuştur. Öğrencilerin *nötr* yönde tamamladıkları ifadeler arasında ise "...işinde çok çalışır, duruşundan belli olur, kendine iş bulup evine bakar, -iyisi de vardır kötüsü de vardır (%2,1/7)" yer almıştır.

"Kötü bir baba....." ile başlayan ifadeye öğrencilerin çoğunluğu *olumsuz* yönde tamamlamışlardır. Bu *olumsuz* ifadeleri arasında "...çocuğuna eziyet eder/kötü davranır/döver (%25,1/83), ...ilgisiz bir baba olur/önemsemez/değer vermez (%3,3/11), ...beni sevmez (%3/10), ...kötü bir gelecek demektir (%1,8/6), ...beni/bizi üzer (%1,5/5), ...-m var (%1,2/4), ...çok huysuz olur/yalan söyler/küfür eder (%1,2/4), ...evine bakmaz/bana hiçbir şey almaz (%1,2/4), ...olsaydı onu sevmezdim (%0,9/3), ...babanın kötü alışkanlıkları var (sigara/alkol) (%0,9/3), ...çocuklarını bırakıp gider (%0,6/2), ...olsaydı kötü çocuk olurdu (%0,6/2), ...istediğim şeylere izin vermezdi (%0,6/2), ...-yı kimse hak etmez/-ile yaşanmaz (%0,3/1), ...benim babam ki annem ondan ayrılırdı (%0,3/1), ...çocuklarının psikolojisini kötü etkiler (%0,3/1)" ifadeleri dikkati çekmektedir. *Olumlu* yönde tamamladıkları ifadeler incelendiğinde ise öğrencilerin verdiği ifadeler arasında "...olmasını hiç istemem zaten öyle değil (%22,7/75), ...değildir benim babam (%19,4/64), ...yoktur (%7,0/23), ...babam olsaydı yine de babamı severdim (%0,3/1)" yer almıştır. Öğrencilerin *nötr* yönde tamamladıkları ifadeler ise "...kötü bir insandır, her zaman kötüdür, kötü ev demektir, hiçbir şeye izin vermeyendir (%5,2/17)" olmuştur.

Öğrencilerin çoğunun "eğer babam....." ile başlayan ifadeyi *olumlu* yönde tamamladıkları dikkati çekmiştir. Bu ifadeler "...olmasaydı üzülürdüm/sıkılırdım (%8,8/29), ...iş olmazsa gezerek güzel vakit geçiririz (%8,4/28),...beni severse ben de onu severim (%5,8/19), ...istediklerimi alınca mutlu olurum (%5,2/17), ...kötü olsaydı yine de onu severdim/evde sevgi olmazdı ama bizde öyle değil (%3,3/11), ...ameliyat/hasta olursa/kaza geçirirse üzülürüm (%1,5/5), ...bana kızarsa ondan özür dilerim (%1,2/4), ...hastalansa ona yardım ederim (%1,2/4), ...ders çalıştırdığında mutlu oluyorum (%0,9/3), ...bana kızarsa bunun nedeni vardır (%0,6/2), ...istemese onun istemediği davranışları yapmam (%0,6/2), ...uzak yere giderse onu özlerim (%0,6/2), ...üzülürse ben de üzülürüm (%0,3/1)" olmuştur. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler ise "...kötü davranırsa üzülürüm (%13,6/45), ...iyi olsaydı sevinirdim (%8/25), ...beni sevmeseydi üzülürdüm/yaşayamazdım (%4,8/16), ...bana kızarsa ben de ona küserim (%3/10), ...iş sahibi olmasaydı üzülürdüm (%3/10), ...kötü olsaydı kötü davranırdı/evden kaçırdım (%2,4/8), ...çalışmasaydı evimiz olmazdı/yalnız kalırdım (%2,4/8), ...beni sevseydi bana böyle davranmazdı (%2,1/7), ...dövmese iyi olurdu (%1,2/4), ...dövsedydi onu hiç sevmezdim (%1,2/4), ...ölürse ben kendimi affetmem (%0,9/3), ...beni terk ederse çok üzülürüm (%0,9/3), ...iyi olsaydı bizi yalnız bırakmazdı (%0,9/3), ...olmasaydı bir şey olmazdı (%0,6/2), ...sınırlı olsaydı biz de sınırlı olurduk (%0,6/2), ...sigara içmeseydi iyi olurdu (%0,6/2), ...çocuk olsaydı beni anlardı (%0,3/1)" şeklinde sıralanabilir. Bu maddeye 31 (%9,4) öğrenci ise *nötr* yönde tamamlamıştır. Bu öğrencilerin ifadeleri ise "...işten ayrılırsa başka bir işe girer, avukat/memur/matematik/polis/öğretmen olsaydı iyi olurdu, işi olsaydı zengin olurduk, genç olsaydı çabuk yorulmazdı, bana paten alsaydı sevinirdim, bize para verirse annemle alış-veriş yaparız, holdingi olsaydı her şeyi yapardım" şeklinde olmuştur.

“Babam ve ben .....” ile başlayan ifadeye öğrencilerin çoğu *olumlu* yönde tamamlamışlardır. Bu ifadeler arasında ise “...iyi anlaşırsınız (%39,4/130), ...beraber iyi vakit geçiririz (ders çalışırız, luna parka gideriz, maça gideriz, futbol oynarız, parka gideriz, arabayla gezeriz, spor yaparız, bisiklet süreriz, denize gideriz) (%32,1/106), ...beraber mutlu oluruz /eğleniriz (%10/33), ...birbirimize çok benzeriz (%3/10), ...annemi çok severiz (%1,5/5), ...güçlüyüz, zor işlerin üstesinden geliriz (%0,6/2)” yer almıştır. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler ise “...beraber bir şeyler yapmayız/vakit geçirmeyiz (%1,8/6), ...anlaşamayız (%1,2/4), ...hemen sinirlenir (%0,3/1), ...birbirimizi sevmeyiz (%0,3/1), ...görüşemiyoruz (%0,3/1)” olmuştur. Öğrencilerin %5,8 (19 öğrenci) gibi küçük bir kısmı ise biz erkeğiz/evin tek erkekleriyiz, beraber iş yaparız, köye gittik/halama gittik, yemek yeriz, beni köye götürmedi” şeklinde *nötr* yönde tamamladıkları görülmüştür.

Tablo 6. Öğrencilerin “Ev ve Aile İçi İlişkilerine Karşı Duygusal İfadelerine” İlişkin İfadelerinin Dağılımı

Beier Cümle Tamamlama Testi Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Tavrı Alanına İlişkin İfadeler	Olumlu Yanıt		Olumsuz Yanıt		Nötr Yanıt	
	f	%	f	%	f	%
Evimiz.....	199	60,3	1	0,3	129	39,1
Ailem	304	92	9	2,7	19	5,8
Kardeşlerim.....	238	72	41	12,3	23	7,0
Evde her şey.....	218	66	15	4,5	95	28,7
Kendi evim olunca	285	86,2	6	1,8	29	8,8

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğrencilerin ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri incelendiğinde, öğrencilerin “ailem..... (%92/304), kendi evim olunca..... (%86,2/285), kardeşlerim..... (%72/238), evde her şey..... (%66/218), evimiz..... (%60,3/199)” ile başlayan ifadeler çoğunun *olumlu* yönde tamamladıkları dikkati çekmektedir. İlk ifadeyi 1, dördüncü ifadeyi 7, beşinci ifadeyi ise 10 öğrencinin tamamladığı görülmüştür.

Öğrencilerin “evimiz.....” ile başlayan ifadeyi *olumlu* yönde tamamlamışlardır. Öğrencilerin ifadeleri arasında “...-de her şey çok güzel gidiyor (%40,3/133), ...-de mutlu oluruz/-de huzur içinde yaşarız (%7,3/24), ...bizim yuvamızdır (%5,5/18), ...herkes iyi davranır/- de dayanışma içinde yaşarız (%2,4/8), ...demokratiktir (%1,2/4), ...her zaman düzenlidir (%0,9/3), ...- de herkesin görevi vardır (%0,9/3), ...- de güvendedeyiz (%0,6/2), ...olmasaydı yuvamız olmazdı (%0,6/2), ...- de benim iyi kalpli ailem var (%0,3/1), ...beni hayata hazırlar (%0,3/1)” yer alırken, *olumsuz* ifadeleri arasında “...-de keşke mutlu olsaydım (%0,3/1)” yanıtı yer almıştır. Öğrencilerin bu maddeye %39,1’inin (129) *nötr* yönde tamamladığı görülmektedir. Öğrencilerin *nötr* ifadeleri ise “...müstakil/apartmandır, barınma yeridir, dağınık, büyük/küçük, kiralıktır, 2+1 dir, ... katlıdır/.....kattadır, ...metre karedir, sokağın karşısındadır, okula yakın/uzaktır, yeni/eski/kırık/dökük, bahçelidir/bahçesi yok, temizdir, -in rengi....., -in adresi.....” şeklinde sıralanabilir.

Öğrencilerin “ailem .....” ile başlayan ifadeyi ise çoğunun *olumlu* yönde tamamladığı görülmektedir. Bu ifadeler arasında “...beni seviyor (%25,5/84), ...benim için çok önemlidir/özeldir/benim canımdır (%20,3/67), ...çok güzeldir/mutludur/neşelidir (%13/43), ...her zaman yanımdadır/bana değer verir (%11,2/37), ...çok iyidir/iyi davranır/çok anlayışlıdır (%10,9/36), ...ile beraber iyi vakit geçiririz (%3,3/11), ...ailemde dayanışma vardır, ...ile çok iyi anlaşırsınız, en iyi dostumdur (%3/10), ...beni dinler ve düşüncelerime saygı gösterir (%1,8/6), ...aileme her zaman saygı duyarım (%0,9/3), ...beni hiç üzmez (%0,9/3), ...bana güvenir (%0,6/2), ...benim gururumdur (%0,3/1), ...-i kırınca özür dilerim (%0,3/1)” yer almıştır. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler ise “...beni sevmiyor (%0,6/2), ...her zaman bana kızar/kötüdür (%0,6/2), ...yok gibi/benimle hiç ilgilenmez (%0,6/2), ...çok endişeli (%0,3/1), ...-e küserim (%0,3/1), ...-i hiç sevmem (%0,3/1)” olmuştur. 19 (%5,8) öğrenci ise bu ifadeyi *nötr* yönde tamamlamıştır. Bu ifadeler arasında ise aile üyelerinin ismi sayılmış/sayısı yazılmış ve “...çekirdek ailedir, ile bugün pazara gittik (%5,8/19)” şeklinde tamamlamışlardır.

Öğrencilere kardeşleri ile ilgili “kardeşlerim .....” şeklinde ifade verilmiştir. %8,8 (29) öğrencinin kardeşi bulunmamaktadır. Bu öğrencilerin %6,3’ü (21) bu maddeyi “... yok” şeklinde tamamlarken, %2,1’inin (7) bu ifadeyi tamamladığı, %0,3’ünün (1) ise “...vardı ama öldü” şeklinde tamamladığı görülmektedir. Kardeşi olan öğrencilerin ise çoğunun bu maddeyi *olumlu* yönde tamamladığı dikkati çekmiştir. Bu ifadeler ise “...beni çok sever (%22,1/73), ...-i çok severim (%21,5/71), ...bana iyi davranır/yardım eder/destek olur (%14,8/49), ...çok güzel/tatlı/sevimli/şirin (%5,8/19), ...çok akıllı

(%3/10), ...-le iyi vakit geçiririz/-le oyun oynarız/-le yüzeriz (%3/10), ...çok eğlenceli/komik (%1,2/4), ...-le her şeyimi paylaşıyorum (%0,3/1), ...benim sözümü dinler (%0,3/1)" şeklinde sıralanabilir. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler arasında ise "...beni döver (%1,8/6), ...beni çok üzer/kızdırır (%1,8/6), ...beni yoruyor (%1,2/4), ...çok yaramaz (%4,2/14), ...çok gıcık/kıskanç (%1,2/4), ...beni hiç sevmez (%0,9/3), ...sinirli (%0,6/2), ...-keşke yanımda olsaydı ama yanımda değil (%0,3/1)" yer almıştır. Öğrencilerin 23'ü (%7) ise bu ifadeyi *nötr* yönde tamamlamışlardır. Bunlar arasında bazı öğrenciler kardeşlerinin isimlerini saymıştır, bazı öğrenciler ise kardeş sayısını yazmıştır. Birkaç öğrenci ise bu ifadeyi "...benden daha küçük/büyük, yapılı çocuktur, olsaydı iyi olurdu" şeklinde tamamlamıştır.

"Evde her şey....." ile başlayan ifadeyi çocukların çoğunluğu *olumlu* yönde tamamlamışlardır. Bu ifadeler arasında "...yolunda/iyi/güzel gidiyor (%40,6/134), ...kurallara uygun şekilde yapılır/beraber karar alınarak yapılıyor/işbirliği içinde/-i ailemle beraber yaparız (%15,5/51), ...her şeyi annem-babam yönetir/-i sadece onlar yapar (%2,1/7), ...benim içindir/benim istediğim gibi yapılır (%1,8/6), ...yasak değil/serbest (%1,5/5), ...-i babam-annem yönetir (%1,5/5), ...demokratiktir/adildir (%0,9/3), ...çocukların rahatı içindir (%0,3/1), ...her şeye yardım ederim (%0,3/1)" yer almıştır. Öğrencilerin *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler "...serbest değildir/-i yapamayız/yasaklar (%3,6/12), ...çok sıkıcı (%0,6/2), ...kötü gidiyor (%0,3/1)" olduğu görülmektedir. *Nötr* yönde tamamladıkları ifadeler ise "...her şeyimiz/bütün eşyalarımız var, düzenlidir, -imiz yok/bütün eşyalarımız yok, karışık/dağınık/düzensiz (%28,7/95)" olmuştur.

"Kendi evim olunca ..." ile başlayan ifadeye öğrencilerin %86,2 (285) gibi büyük kısmı *olumlu* yönde tamamlarken, %1,8'inin (6) *olumsuz*, %8,8'inin (29) ise *nötr* yönde tamamladıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin *olumlu* yönde tamamladıkları ifadeleri arasında "...çok sevinirim/mutlu olurum, her şey çok güzel olur (%28,8/95), ...rahat yaşarım/rahatıma bakarım (%25,4/84), ...istediğim her şeyi yapabilirim (mısır patlatacağım, ...rengine boyayacağım, süslerim, evimize havuz yaptıracağım, evimde hayvan beslerim/köpek alırım, misafir çağırırım) (%19,1/63), ...annemle-babamla yaşayacağım/ailemi de yanıma alacağım (%6/20), ...evimi düzenli tutarım (%3,9/13), ...en iyisi olur (%1,5/5), ...kendimi güvende hissederim (%0,6/2), ...kendi odam olacak (%0,6/2), ...eşit ve adaletli olacağım (%0,3/1)" yer alırken *olumsuz* yönde tamamladıkları ifadeler arasında sadece "...yalnız yaşayacağım (%1,2/4) ve ...üzülürüm/sıkılırım (%0,6/2)" yer almıştır. Öğrencilerin *nötr* yönde tamamladıkları ifadeler ise "...müstakil olmalı, büyük olmalı, bahçeli olmalı (% 8,8/29)" olmuştur.

3.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Annelerine, Babalarına ve Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadeleri ile Aile İçi İlişkilerine Yönelik Algılarındaki Farklılığa İlişkin Bulgular

Aşağıda öğrencilerin cinsiyetlerine göre annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ve aile içi ilişkilerine yönelik algılarındaki farklılığa ilişkin Mann Whitney U Testi bulgusu sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Anneye, Babaya, Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadeleri ile Aile İçi İlişkilerine Yönelik Algılarındaki Farklılığa İlişkin Sonuçlar

Testler	Cinsiyet	n	Çocuğun Cinsiyeti				Mann Whitney U Testi				
			Mean	Median	Min	Max	Ss	Sıra Ort.	Z	P	
Anneye Karşı Duygusal İfadeler	Olumlu Yanıt Toplamları	Kız	175	3,52	4,00	1,00	5,00	1,09	171,60	-1,2	0,201
		Erkek	155	3,32	3,00	0,00	5,00	1,23	158,61		
		Toplam	330	3,43	4,00	0,00	5,00	1,16			
	Olumsuz Yanıt Toplamları	Kız	175	1,22	1,00	0,00	4,00	1,00	164,19	-0,277	0,782
		Erkek	155	1,29	1,00	0,00	4,00	1,12	166,98		
		Toplam	330	1,25	1,00	0,00	4,00	1,06			
	Nötr Yanıt Toplamları	Kız	175	,20	0,00	0,00	2,00	,48	161,51	-1,18	0,237
		Erkek	155	,25	0,00	0,00	2,00	,50	170,00		
		Toplam	330	,22	0,00	0,00	2,00	,49			
Beier Cümle Tamamlama Testi	Olumlu Yanıt Toplamları	Kız	175	3,22	3,00	0,00	5,00	1,18	172,30	-1,42	0,153
		Erkek	155	3,07	3,00	0,00	5,00	1,19	157,82		
		Toplam	330	3,15	3,00	0,00	5,00	1,19			
	Olumsuz Yanıt Toplamları	Kız	175	1,30	1,00	0,00	5,00	1,10	160,81	-0,988	0,323
		Erkek	155	1,41	1,00	0,00	4,00	1,05	170,79		
		Toplam	330	1,35	1,00	0,00	5,00	1,08			
	Nötr Yanıt Toplamları	Kız	175	,36	0,00	0,00	4,00	,71	165,41	-0,025	0,98
		Erkek	155	,35	0,00	0,00	3,00	,68	165,61		
		Toplam	330	,36	0,00	0,00	4,00	,70			
Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadeler	Olumlu Yanıt Toplamları	Kız	175	4,13	4,00	1,00	5,00	,93	165,98	-0,104	0,917
		Erkek	155	4,13	4,00	1,00	5,00	,91	164,95		
		Toplam	330	4,13	4,00	1,00	5,00	,92			
	Olumsuz Yanıt Toplamları	Kız	175	,23	0,00	0,00	2,00	,47	163,93	-0,445	0,657
		Erkek	155	,25	0,00	0,00	2,00	,49	167,27		
		Toplam	330	,24	0,00	0,00	2,00	,48			
	Nötr Yanıt Toplamları	Kız	175	,55	0,00	0,00	3,00	,70	163,07	-0,553	0,581
		Erkek	155	,58	0,00	0,00	3,00	,69	168,25		
		Toplam	330	,56	0,00	0,00	3,00	,70			
Çocuklar İçin Aile İlişki Ölçeği	Engelleyici Aile İlişkileri	Kız	175	14,83	15	10	27	3,1	155,27		
		Erkek	155	15,68	15	10	27	3,36	177,05	-2,081	0,037
		Toplam	330	15,23	15	10	27	3,24			
	Destekleyici Aile İlişkileri	Kız	175	26,87	28	16	30	2,91	173,16		
		Erkek	155	26,51	27	17	30	2,75	156,85	-1,562	0,118
Toplam	330	26,7	27	16	30	2,84					

Tablo 7'de öğrencilerin cinsiyete göre annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı olan olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadelerinde ve aile içi ilişkilerine yönelik algılarındaki farklılığa bakılmıştır.

Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadelerinde kızlar ve erkekler arasında farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

“Çocuklar İçin Aile İlişki Ölçeği” de ise destekleyici aile ilişki alt boyutu puanları bakımından kız ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken ($p>0,05$), engelleyici aile ilişki alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Erkek öğrencilerin engelleyici aile ilişki alt boyutu puanlarının kızlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

3.3. Öğrencilerin Annelerine, Babalarına ve Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadeleri ile Aile İçi İlişkilerine Yönelik Algılarındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Aşağıda öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ve aile içi ilişkilerine yönelik algılarındaki ilişkiye ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrencilerin Anneye, Babaya, Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadeleri ile Aile İçi İlişkilerine Yönelik Algılarındaki İlişkiye İlişkin Sonuçlar

Korelasyon		Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği		
Beier Cümle Tamamlama Testi		Engelleyici Aile İlişkileri	Destekleyici Aile İlişkileri	
Anneye Karşı Duygusal İfadelerine İlişkin Sonuçlar	Olumlu Yanıt Toplamları	r	-,194**	,185**
		p	,000	,001
		n	330	330
	Olumsuz Yanıt Toplamları	r	,215**	-,194**
		p	,000	,000
		n	330	330
	Nötr Yanıt Toplamları	r	-,048	-,020
		p	,387	,722
		n	330	330
Babaya Karşı Duygusal İfadelerine İlişkin Sonuçlar	Olumlu Yanıt Toplamları	r	-,215**	,106
		p	,000	,053
		n	330	330
	Olumsuz Yanıt Toplamları	r	,194**	-,153**
		p	,000	,005
		n	330	330
	Nötr Yanıt Toplamları	r	,033	,054
		p	,546	,329
		n	330	330
Ev ve Aile İlişkilerine Karşı Duygusal İfadelerine İlişkin Sonuçlar	Olumlu Yanıt Toplamları	r	-,197**	,203**
		p	,000	,000
		n	330	330
	Olumsuz Yanıt Toplamları	r	,276**	-,282**
		p	,000	,000
		n	330	330
	Nötr Yanıt Toplamları	r	,034	-,034
		p	,539	,544
		n	330	330

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumlu ve olumsuz yanıtları ile engelleyici ve destekleyici aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken ($p < 0,05$), nötr yanıtları ile engelleyici ve destekleyici aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemektedir ($p > 0,05$).

Tabloda da görüldüğü gibi öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumlu yöndeki ifade puanları arttıkça destekleyici aile ilişki puanları artarken ($p < 0,05$), engelleyici aile ilişkileri puanlarının azaldığı ($p < 0,05$) görülmektedir. Olumsuz yöndeki ifade puanları artarken, destekleyici aile ilişkileri puanlarının azaldığı ($p < 0,05$), engelleyici ilişkileri puanlarının ise arttığı ($p < 0,05$) dikkati çekmektedir. Yani öğrencilerin anne, baba ve ev ve aile ilişkilerine karşı olumlu yöndeki ifadeleri ile destekleyici aile ilişkileri arasında olumlu yönde ilişki bulunurken, engelleyici aile ilişkileri arasında ters yönlü bir ilişki dikkati çekmektedir. Anneye, babaya ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumsuz yöndeki ifadeleri ile engelleyici aile ilişkileri arasında olumlu yönde ilişki bulunurken, destekleyici aile ilişkileri arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuçlar da destekleyici aile ilişkilerinin çocukların annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerini olumlu yönde etkilediğini düşündürmektedir.

3.4. Rehber Öğretmenlerle Yapılan Görüşmelere İlişkin Bulgular

4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin rehber öğretmenleri ile bireysel görüşme yapılarak, yaşadıkları mahalle ve ev ortamı, anne ve babaları ile yaşadıkları sorunlar, anne-babanın öğrenci ile ilişkisi, ailede yaşadıkları sıkıntılar ve kardeşleri ile olan ilişkilerine yönelik sorular sorulmuştur ve rehber öğretmenlerin yanıtları kaydedilmiştir.

Rehber öğretmenlere sorulan sorular ve yanıtları;

Öğrencilerin yaşadıkları çevre yani ilçe, mahalle hakkında bilginiz var mı? Nasıl bir ev ortamında yaşıyorlar?

RÖ4 ve RÖ5. sınıftan sorumlu rehber öğretmenler "ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri düşük, kırsal yaşam geleneklerini devam ettiklerini, çevresinin daha çok kasabayı andıran, köy kültürünün ağırlıkta yaşandığı, bakkalı, kasabı, ayakkabı tamircisi, terzi, manavı, küçük kırtasiyesi olan şehir yaşantısına adapte olamamış bir yer, kalabalık ailelerde yaşıyorlar ve beslenme yetersizlikleri yaşadıklarını" belirtmişlerdir. Ayrıca RÖ5 "çocukların evde çalışmalarına uygun ortamları olmadığını, ev ortamlarının fiziki anlamda çok yeterli imkânlarla sahip olmadığını" da belirtmiştir.

Öğrencilerin anneleri ile yaşadıkları sorunlar nelerdir?

RÖ4 öğrencilerin "en fazla oyun oynamalarına izin vermemelerinden şikâyet ettiklerini", RÖ5 ise "annelerinin çok baskı yaptığını, sevgi ve şefkat görmediklerini ve ders çalışma konusunda çok baskı yaptıklarını" belirtmiştir.

Öğrencilerin babaları ile yaşadıkları sorunlar nelerdir?

RÖ4 öğrencilerin "babalarından korktuklarını" belirtirken, RÖ5 "babalarının sürekli çok çalıştıkları için eve geç geldiklerini ve yeterince çocukları ile ilgilenmediklerini" belirtmiştir.

Öğrencilerin anne ve babalarının ilişkileri ya da birbirlerine olan tutumları hakkında bilginiz var mı?

RÖ4 "ailelerde baskın erkek rolü olduğunu, annelerin ise duygusal ve fiziksel şiddete maruz kaldığını" belirtirken, RÖ5 "genelde annelerin küçük yaşta evlendikleri için erken yaşta çocuk sorumluluğunun altında ezildiklerini ve eşlerinden çok şikâyetçi olduklarını, anne ve baba arasında çatışmaların çok yaşandığını, babaların sadece para kazanmayı sorumluluk olarak düşündüklerini ve eşlerine yardım etmediklerini, çocukların ise babalarının ilgisizliğinden dolayı etkili iletişim kuramadıklarını" belirtmiştir.

Öğrencilerin ailelerinin yaşadıkları en büyük sıkıntılar nelerdir? Sizinle görüşmeye geldiklerinde de en çok hangi sıkıntılardan bahsediyorlar?

RÖ4 "ailelerin yaşadıkları en büyük sıkıntılardan aile içi çatışma, maddi sıkıntılar, ata erkil aile yapısına sahip olmalarından bahsettiklerini" ifade ederken, RÖ5 "ailelerin parasızlık, ekonomik güçlükler, iletişim problemleri yaşadıklarını, eğitim seviyelerinin düşük olması, halen anne-babanın sadece okur-yazar seviyesinde olmasının neden olduğu sıkıntılardan bahsettiklerini" belirtmiştir.

Öğrencilerin kardeşleri ile ilişkileri nasıl?

Her iki rehber öğretmeni de öğrencilerin "sıklıkla kardeş kıskançlığından kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını, ancak okul ortamında birbirlerini koruduklarını" belirtmişlerdir.

4. TARTIŞMA

4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine yönelik algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan çalışmada, öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri incelendiğinde; “annelerin iyisi..., annem....., eğer annem...” ile başlayan ifadeleri öğrencilerin çoğu olumlu yönde tamamlarken, “annemi severim ama.... ve keşke annem...” ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları görülmüştür. Yani çocukların annelerine karşı daha çok olumlu duygusal ifadeler gösterdikleri belirlenmiştir. Burke, Kuczynski ve Perren (2017) de yaptıkları çalışmada anneleri ile 8-12 yaşlardaki çocukların yakın etkileşimlerini inceledikleri çalışmada hem annelerin hem de çocukların yakınlık için bağlamlar oluşturmada aktif olduklarını göstermiştir. Bu çalışmada da çocukların anneleri ile olumlu ifadelerde bulunduğu dikkati çekmektedir. Öğrencilerin babalarına karşı duygusal ifadeleri incelendiğinde ise “babaların iyisi..., kötü bir baba..., babam ve ben.....” ile başlayan ifadeler öğrencilerin çoğu olumlu yönde tamamlarken “bazen babam... ve eğer babam.....” ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları görülmüştür. Ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine yönelik öğrencilerin çoğunun “evimiz....., ailem....., kardeşlerim....., evde her şey....., kendi evim olunca.....” ifadelerini olumlu yönde tamamladıkları görülmektedir.

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri” ve “aile içi ilişkilerine yönelik algılarındaki farklılığa ilişkin sonuçları incelendiğinde; annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadeleri ile destekleyici aile ilişkileri puanları bakımından kızlar ve erkekler arasında farklılık bulunmazken, engelleyici aile ilişkileri puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Erkek öğrencilerin engelleyici aile ilişki puanlarının kızlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Destekleyici aile ilişkilerinde kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık bulunmazken, erkeklerin engelleyici aile ilişkileri puanlarının kızlardan anlamlı derecede yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Orta çocukluk dönemindeki kız ve erkek çocukların sosyal duygusal gelişimlerinde cinsiyetlerine göre bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu dönemde erkekler, kızlara göre fiziksel olarak daha saldırgan davranırken, kızlar bağırma, dedikodu, aşağılama gibi ilişkisel saldırganlık davranışlarını daha fazla göstermektedir (Santrock, 2014, 326). Bu nedenle erkeklerin engelleyici aile ilişkilerinde tepkilerini daha açık bir şekilde gösterdikleri düşünülebilir. Özkurt ve Camadan (2018) da ortaokul öğrencilerinin aile içi iletişimleri ve sosyal uyum durumlarını inceledikleri çalışmada erkek öğrencilerin ailede ilişkilerini daha fazla destekleyici, kız öğrencilerin ise daha fazla engelleyici olarak algıladıklarını belirlemişlerdir. Bu çalışmada ise farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada destekleyici aile ilişkileri açısından kız ve erkek çocukların arasında farklılık görülmezken, erkek çocuklarının aile ilişkilerini daha fazla engelleyici olarak algıladıkları saptanmıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında bu çocukların yaşadığı ortam, babaların baskıcı davranışlarının da neden olduğu düşünülebilir.

Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine yönelik algılarındaki ilişkiye ilişkin sonuçları incelendiğinde; annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumlu ve olumsuz ifadeleri ile engelleyici ve destekleyici aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken, nötr yöndeki ifadeleri ile aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumlu yöndeki ifade puanları arttıkça destekleyici aile ilişkileri puanlarının arttığı, engelleyici aile ilişkileri puanlarının ise azaldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilere karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumsuz ifade puanları arttıkça destekleyici aile ilişkileri puanlarının azaldığı, engelleyici ilişkileri puanlarının ise arttığı saptanmıştır. Bu da destekleyici aile ilişkileri bulunan anne-babaların çocukları ile ilişkilerinde olumlu iletişim kurduğunu, bunun sonucunda çocukların annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine olumlu duygular beslediğini, anne ve babaların engelleyici aile ilişkilerinde yol açan tutumları ise çocukların anne, baba ve ev ve aile ilişkilerine olumsuz yaklaşımlarına ve olumsuz duygusal ifadeler göstermelerine yol açtığını düşündürmektedir. Mert ve Kahraman’da (2018) çocukların anne-babaları ile destekleyici ya da engelleyici aile ilişkileri ile öğrencilerin mutluluk durumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda ortaokul öğrencilerinin destekleyici aile ilişkileri arttıkça mutluluk düzeylerinin de arttığını belirlemişlerdir. Boyacı ve Özhan (2018) ise umut, destekleyici ve engelleyici aile ilişkilerinin ortaokul öğrencilerinin okul tükenmişliği üzerine etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonunda destekleyici ve engelleyici aile ilişkilerinin öğrencinin okul tükenmişliğini ters yönde etkilediğini belirlemişlerdir. Yapılan çalışmalarda görüldüğü gibi destekleyici aile ilişkileri çocukların duygusal ifadelerini, sosyal uyumlarını, anne babaları ile ilişkilerini ve mutluluk durumlarını olumlu yönde etkilerken, engelleyici aile ilişkileri olumsuz yönde etkilemekte, hatta çocukların stres ve tükenmişlik gibi durumların artmasına neden olduğunu göstermektedir. Yapılan bu araştırmalar, yapılan çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. Bu çalışmada da destekleyici aile ilişkileri sergileyen

ailelerin çocuklarının annelerine, babalarına ev ve aile ilişkilerine duygusal ifadelerinin daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Rehber öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçları incelendiğinde ise;

Çalışmada öğrencilerin rehber öğretmenlerinin görüşleri de alınmıştır. Rehber öğretmenler *“ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu, kırsal yaşam geleneklerini devam ettikleri ve kalabalık ailelerde yaşadıkları ev ortamlarının fiziki anlamda çok yeterli imkânlarla sahip olmadıklarını”* belirtmişlerdir. Ailelerin demografik bilgileri de incelendiğinde de annelerin ve babaların yoğunlukla ilkokul, ortaokul ya da lise mezunu oldukları, annelerin çoğunun ev hanımı, babaların ise çoğunun demir dökümcü, su tesisatçısı, tuhafiyeci, kargocu, peynirci, tamirci, fabrika işçisi, aşçı, kasiyer, mermer işçisi, şoför, dokumacı, tatlıcı, inşaat ustası, demirci, marangoz, elektrikçi, esnaf, boya işçisi, montaj elemanı, park bekçisi, mobilyacı, nakliyatçı, asansör teknisyeni, sıvacı, sucu, seramik ustası, temizlikçi, baloncu gibi işlerde çalıştığı görülmektedir. Öğrencilerin %91.2’sinin dört kardeşe varan sayıda kardeşi bulunmaktadır. Anne-babaların ve öğrencilerin bu özellikleri de rehber öğretmenlerin görüşlerini destekler niteliktedir.

Öğrencilerin anneleri ile yaşadıkları sorunlar hakkında RÖ4 öğrencilerin *“en fazla oyun oynamalarına izin vermemelerinden şikâyet ettiklerini”* belirtirken RÖ5 *“annelerinin çok baskı yaptığını, sevgi ve şefkat görmediklerini, bunun yanında ders çalışma konusunda çok baskı yaptıklarını”* belirtmiştir. Öğrencilerin çoğu annelerine yönelik olumlu yönde duygusal ifadeler ile tamamlasa da *olumsuz* yönde tamamlayan öğrencilerin ifadeleri arasında *“...beni üzüyor/bana kızıyor, ...bazen kötü davranır/döver/ceza verir, ...bazen onu üzerim/darılırım/kızarıyorum, ...benimle hiç ilgilenmez, ...annem beni sevmiyor, ...istediklerimi yapmaz”* gibi ifadeleri rehber öğretmenlerin görüşlerini destekler niteliktedir. Öğrencilerin babaları ile yaşadıkları sorunlar hakkında ise RÖ4 *“babalarından korktuklarını”,* RÖ5 ise *“babalarının sürekli çok çalıştıkları için eve geç geldiklerini ve yeterince kendileri ile ilgilenmediklerini”* belirtmiştir. Öğrencilerin de *“bazen babam...”* ile başlayan ifadeyi çoğunun (%58.7) *olumsuz* yönde tamamladıkları dikkati çekmektedir. Bu öğrencilerin % 48,8 gibi büyük bir kısmı babalarının *“...sinirli/bana kızar/kötü davranır* şeklinde ifadelerde bulunurken, bir kısmı da *“bana ceza verir, beni döver, benimle ilgilenmez, çok sıkıcı ve anlayışsız, eve gelmez, beni görmek istemiyor, beni unutup, beni anlayamaz, -olmasa da üzülmem, işten geç gelir, işinde nöbete kalır”* şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. Öğrencilerin bu ifadeleri de rehber öğretmenlerin gözlemlerini doğrulamaktadır.

Öğrencilerin anne ve babalarının ilişkileri ya da birbirlerine olan tutumları hakkında RÖ4 *“ailelerde baskın erkek rolü olduğunu, annelerin ise duygusal ve fiziksel şiddete maruz kaldığını”,* RÖ5 ise *“genelde annelerin küçük yaşta evlendikleri için erken yaşta çocuk sorumluluğunun altında ezildiklerini ve eşlerinden çok şikâyetçi olduklarını, anne ve baba arasında çatışmaların çok yaşandığını, babaların sadece para kazanmayı sorumluluk olarak düşündüklerini ve eşlerine yardım etmediklerini, çocukların ise babalarının ilgisizliğinden dolayı etkili iletişim kuramadıklarını”* belirtmiştir. Başay ve Aksoy’un (2017) farklı yaşlarda çocuğu olan babaların çocuk, anne ve baba metaforlarını inceledikleri çalışmada 7-12 yaş ve 13-18 yaş çocuğu olan babaların çocuklarının baba algısını ekonomik geçim sağlama ve dayanak/destek olma çerçevesinde yansıttıkları belirlemişlerdir. Bu çalışmada da rehber öğretmenler ve çocukların ifadeleri arasında *babaların işte çalışma sorumluluklarını fazla olduğunu* ifade etmişlerdir. Berardo, Shehan ve Leslie (1987)’nin yaptıkları çalışmada ise anne çocuk bakımında temel sorumluluğu, babanın ise bu sorumluluğu daha az üstlendiği dikkati çekmektedir. Yapılan çalışma sonuçları bu çalışmadaki rehber öğretmenlerin yanıtları ile benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin kardeşleri ile ilişkileri hakkında rehber öğretmenler *“sıklıkla kardeş kıskançlığından kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını, ancak okul ortamında birbirlerini koruduklarını”* belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan öğrenciler de kardeşleri ile ilgili *“beni döver, çok üzer, kızdırır, yoruyor, çok yaramaz, çok gıcık, kıskanç, hiç sevmez, sinirli”* gibi olumsuz ifadeler de bulunsalar da daha çok *“beni sever, severim, iyi davranır, yardımcı olur, sevimli, güzel”* gibi olumlu ifadeler ile tamamlamışlardır. Görüldüğü gibi öğrencilerin yanıtları ile rehber öğretmenlerin izlenimleri benzerlik göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

4. ve 5. sınıfa devam eden öğrencilerin *“annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadeleri, öğrencilerin duygusal ifadeleri ile aile içi ilişkilerine yönelik algıları arasında ilişki ve rehber öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın sonuçları aşağıda sunulmuştur.*

Öğrenciler anneye karşı duygusal ifadelerine yönelik *“annelerin iyisi..., annem..., eğer annem...”* ile başlayan cümlelere öğrencilerin çoğu olumlu yönde tamamlarken, *“annemi severim ama... ve keşke annem...”* ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları dikkati çekmektedir. Babaya karşı *“babaların iyisi..., kötü bir baba..., babam ve ben.....”* ile başlayan ifadelere öğrencilerin çoğu olumlu

yönde ifadelerle tamamlarken, “bazen babam.... ve eğer babam.....” ile başlayan ifadeleri olumsuz yönde tamamladıkları görülmektedir. Ev ve aile ilişkilere karşı verilen tüm ifadeleri öğrencilerin çoğu olumlu yönde tamamladığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı olumlu, olumsuz ve nötr duygusal ifadeleri ile destekleyici aile ilişkisinde kızlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmazken, engelleyici aile ilişkisinde erkeklerin engelleyici aile ilişkileri puanlarının kızlara göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumlu ve olumsuz ifadeleri ile engelleyici ve destekleyici aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunurken, nötr ifadeleri ile engelleyici ve destekleyici aile ilişkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Öğrencilerin annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerine ilişkin olumlu ifade puanları arttıkça destekleyici aile ilişkileri puanlarının arttığı, engelleyici aile ilişkileri puanlarının ise azaldığı görülmektedir.

Rehber öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ise rehber öğretmenlerin verdikleri yanıtlar ile çocukların annelerine, babalarına ve ev ve aile ilişkilerine karşı duygusal ifadelerinde benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın sonuçları dikkate alındığında aşağıdaki öneriler verilebilir;

1. Bu çalışmada Beier Cümle Tamamlama Testi kullanılarak çocukların ifadeleri dikkate alınmış ve testin sadece anne, baba ve ev ve aile ilişkilerine tavırları alt alanlarına verdikleri yanıtlar dikkate alınmıştır. Öğrencilerin testin tümüne verdikleri yanıtlar dikkate alınan çalışmalar planlanabilir.
2. Orta çocukluk döneminde çocuklar ve anne ve babaları ile ilişkilerini geliştirmeye yönelik deneysel çalışmalar planlanabilir. Ailelere yönelik çocukları ile iletişimlerini desteklemeye yönelik eğitimler düzenlenerek bu eğitimlerin etkileri incelenebilir.
3. Bu çalışmada rehber öğretmenlere sadece sorular sorularak görüşleri alınmıştır. İleride yapılacak çalışmalarda rehber öğretmenlerin çocukların aileleri ile birebir görüşmeleri ve farklı değerlendirme araçları kullanılarak ailelerin yaşadıkları problemlerle ilgili daha detaylı çalışmalar planlanabilir.
4. Çalışmada sadece öğrencilere Beier Cümle Tamamlama Testi kullanılmıştır. Ancak, öğrencilerin aileleri ile yaşadıkları sorunları belirlemeye yönelik öğrencilere uygulanan testlerin yanı sıra anne-babalarına da bu testin yetişkin formu kullanılarak çocuklar ve anne-babanın birbirlerine bakış açıları ve duygusal ifadeleri karşılaştırılabilir. Belirlenen sonuçlara göre aile destek çalışmaları planlanabilir.
5. Okul hayatına orta çocukluk döneminde ailenin katılımı daha fazla azalmaktadır. Çocukların okula aile katılımını sağlayıcı çalışmalar planlanarak aileler desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- Alibal, M. (1994). Projektif testlerle kişilik değerlendirmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 193-209.
- Anderson, K. N., Rueter, M. A., Connor, J. J. & Koh, B.D. (2017). Observed mother-and father-child interaction differences in families with medically assisted reproduction-conceived twins and singletons. *Family Process*, 56 (4), 997-1011. Doi: 10.1111/famp.12254
- Bahçivan-Saydam, R. & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 61-74.
- Batum, P. & Öktem, F. (2011). Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18 (1), 5-19.
- Başay, A. C. & Aksoy, A. B. (2017). Farklı gelişim döneminde çocuğu olan babaların çocuk, anne ve baba metaforlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6 (3), 328-347.
- Berardo, D. H., Shehan, L. L. & Leslie, G. R. (1987). A residue of tradition: Jobs, careers and spouse time in housework. *Journal of Marriage and Family*, 49, 381-390.
- Boyacı, M. & Özhan, M. B. (2018). The role of hope and family relations of school burnout among secondary school students: A structural equation modeling. *Education and Science*, 43 (195), 137-150. Doi: 10.15390/EB.2018.7536
- Burke, K., Brennan, L. & L. Roney, S. (2010). A randomised controlled trial of the efficacy of the ABCD parenting young adolescents program: Rationale and methodology. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4, 22 <http://www.capmh.com/content/4/1/22>
- Burke, T., Kuczynski, L. & Perren, S. (2017). An exploration of Jamaican Mothers' perceptions of closeness and intimacy in the mother-child relationship during middle childhood. *Frontiers in Psychology*, 8, 02148. doi: 10.3389/fpsyg.2017.02148
- Canatan, K., Konbak, E., Aslan, T., Özdemir, M. & Yılmaz, Ö. M. (2020). Geleneksel ve modern ailelerde çocuk yetiştirme tutumları. *Çekmece İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (16), 151-165.
- Clark, D. A., Durbin, C. E., Hicks, B. M., Iacono, W. G. & McGue, M. (2017). Personality in the age of industry: Structure, heritability, and correlates of personality in middle childhood from the perspective of parents, teachers, and children. *Journal of Research in Personality*, 67, 132-143.

- Çetin, C. N. (2018). Dördüncü sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerinin ana baba tutumları ve empati düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 01, 21-47.
- Çelik, H. (2019). The mediator roles of mothers in father-child communications and family relationships. *Eurasian Journal of Educational Research*, 84, 135-158
- Demby, K.P., Riggs, S.A. & Kaminski, P. L. (2017). Attachment and family processes in children's psychological adjustment in middle childhood. *Family Process*, 56 (1), 234-249. Doi: 10.1111/famp.12145
- Demirtaş Zorbaz, S. & Korkut Owen, F. (2013). Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 58-67.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T. & Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology*, 12, 23-45
- Erden, S. (2015). Sağlıklı iletişimi güçlendirmede ergen annelerine yönelik grupla psikolojik danışma nasıl işler? *Eğitim ve Bilim*, 40 (177), 127-139.
- Ersoy, E. (2015). Assessment of adolescent perceptions on parental attitudes on different variables. *Journal of Education and Training Studies*, 3(5), 165-176. Doi:10.11114/jets.v3i5.929 URL: <http://dx.doi.org/10.11114/jets.v3i5.929>
- Folco, S. D., Messina, S., Zavattini, G.C. & Psouni, E. (2017). Attachment to mother and father at transition to middle childhood. *Journal of Child Family Studies*, 26, 721-733 Doi: 10.1007/s10826-016-0602-7
- Günalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Herdi, O., Sayar Akaslan, D., Ağtaş Ertan, E., Alptekin, G. & Şentürk Cankorur, V. (2019). Dinamik yönelimli etkileşim grup psikoterapisinde iyileşmenin Beier Cümle Tamamlama Testi ile değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 27 (3), 101-113.
- Kamza, A. (2019). Attachment to mothers and fathers during middle childhood: An evidence from Polish sample. *BMC Psychology*, 7 (79), 1-18. <https://doi.org/10.1186/s40359-019-0361-5>.
- Karabulut, H. (2017). Ergenlik döneminde çocuğu olan babaların baba katılımı ve eş destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 37 (2), 1-17.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Kuzucu, Y. & Özdemir, Y. (2013). Ergen ruh sağlığının anne ve baba katılımı açısından yordanması. *Eğitim ve Bilim*, 38 (168), 96-112.
- Lam, C. B., McHale, S. M. & Crouter, A. C. (2012). Parent-child shared time from middle childhood to late adolescence: Developmental course and adjustment correlates. *Child Development*, 83 (6), 2089-2103. Doi: 10.1111/j.1467-8624.2012.01826.x
- Lanz, M. & Tagliabue, S. (2014). Supportive relationships within ongoing families: Cross-lagged effects between components of support and adjustment in parents and young adult children. *Journal of Adolescence*, 37, 1489-1503
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma*. (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mert, A. & Kahraman, M. (2018). Ortaokul öğrencilerinin aile ilişkileri ve mutluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 1070-1081, Doi: 10.17860/mersinefd.441437
- Nickerson, A. B. & Nagle, R. J. (2004). The influence of parent and peer attachments on life satisfaction in middle childhood and early adolescence. *Social Indicators Research*, 66, 35-60. Doi: 10.1023/B:SOCL.0000007496.42095.2c
- Nomaguchi, K., Brown, S. L. & Leyman, T. M. (2017). Fathers' participation in parenting and maternal parenting stress: Variation by relationship status. *Journal of Family Issues*, 38 (8), 1132-1156. Doi:10.1177/0192513X15623586.
- Önder, A. & Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (22), 23-30.
- Özkurt, Y. & Camadan, F. (2018). Ortaokul öğrencilerinin aile içi iletişimlerinin ve sosyal uyum durumlarının incelenmesi. *Educational Sciences*, 13 (19), 347-371. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13925>
- Ruiz-Ortiz, R., Braza, P., Carreras, R. & Muñoz, J. M. (2017). Differential effects of mother's and father's parenting on prosocial and antisocial behavior: Child sex moderating. *Journal of Child Family Studies*, 26, 2182-2190. Doi: 10.1007/s10826-017-0726-4
- Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik* (Çev. Ed: D. M. Siyez). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Savi, F. (2008). *12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1, 1-19.
- Slaughter, J., Davis, J. B. & Nagoshi, C. (2019). Effects of paternal incarceration on father involvement on child behavior outcomes at middle childhood. *Journal of Child and Family Studies*, <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01468-8>
- Şirvanlı Özen, D. (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik-algısı arasındaki ilişki: Babadan algılanan kabul/ilginin aracı rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (24), 28-38.
- Tösten, R., Han, B. & Anik, S. (2017). The impact of parental attitudes on problem solving skills in high school students. *Universal Journal of Educational Research*, 5(1), 170-174. Doi: 10.13189/ujer.2017.050121
- Turgut, Ö. & Koca, S. (2019). Ebeveynlerin anne-babalık stillerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 2(2), 60-71 <http://dergipark.gov.tr/ubed>.
- Yücel, Y. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının, benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Zhdanova, S. Y., Alikina, E. L. & Polyakova, S. V. (2016). Mother's knowledge of child individuality as a parent-child relationship development factor. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 413 - 417. Doi: 10.1016/j.sbspro.2016.10.175.